

jubilej Družbe Isusove 1814.–2014. Jubilee of the Society of Jesus 1814–2014

Družba Isusova obilježava 200–tu obljetnicu, otkako ju je 7. kolovoza 1814. papa Pio VII. ponovno uspostavio. Nakon što je 1773. ukinuta, ona je ipak preživjela u pravoslavnoj Rusiji i protestantskoj Pruskoj, jer tamošnji vladari (Katarina II. i Friedrich II.) nisu proglasili breve o ukinuću. Od 1814. Družba opet djeluje u cijelome svijetu. — Tijekom ove godine objavljujemo priloge o isusovačkome redu u svijetu i kod nas pod naslovom »Jubilej Družbe Isusove 1814.–2014.«

UDK 271.5 Basile, V.
253:262.2 (497.5 Zemunik)»18»
Izvorni znanstveni članak
Primljeno 7. 4. 2014.
Prihvaćeno 12. 9. 2014.

Prilog životopisu isusovca o. Vincenza Basilea, upravitelja župe Zemunik (1868.–1871.)

Zdenko Dundović*

Sažetak

U ovom se radu prikazuje pastoralni rad isusovca Vincenza Basilea u župi sv. Katarine, djevice i mučenice, u Zemuniku, u razdoblju od 1868. do 1871. na temelju istraživanja spisa župnoga arhiva u Zemuniku i osobne korespondencije o. Basilea. Otkrivaju se dosad neobjavljeni detalji o njegovoj zauzetosti u suzbijanju krvne osvete na području povjerene mu župe Zemunik, ali i na području same Nadbiskupije, te ustrajnosti u obrani sakramentalnosti ženidbenoga veza zbog čestih slučajeva prilježništva u župama Zadarske nadbiskupije za vrijeme druge austrijske uprave. Kroz duhovne obnove u vidu pučkih misija, koje je o. Basile vodio i u župi Zemunik, te materijalnu obnovu župne crkve sv. Katarine, u ovom se radu prati odnos lokalnoga stanovništva prema sakralnome prostoru i duhovnome životu općenito potkraj 19. stoljeća.

Ključne riječi: Vincenzo Basile, Zemunik, crkva sv. Kate, župni arhiv, pučke misije, krvna osveta, prilježništvo

* Zdenko Dundović, doktorand crkvene povijesti na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Adresa: Vlaška 38, p.p. 432, 10000 Zagreb, Hrvatska.
E-pošta: zdenko.dundovic@kbf.hr

Uvod

Župa Zemunik nalazi se 12 km istočno od grada Zadra, usred prostranoga polja. Prema Freschotu ranije se nazivala Zunen¹ (što je po svoj prilici turski naziv). Nekad je selo bilo važno po svojoj trgovini pa je 1215. godine bilo napučeno s gotovo 2000 stanovnika. U spisima iz 1346. Nalazi se pod imenom Selmenico, dok se današnji naziv Zemonicum (Zemunik) prvi put spominje u spisu iz 1473. godine. Zemunik se uvijek smatrao zadarskim predgrađem i stražom grada Zadra, zato se u njemu uvijek nalazila naoružana konjička jedinica koja je branila okolna sela do mletačke granice kojoj je, po odluci zadarskoga vijeća, na čelu bio jedan plemić u službi kapetana. 1500. godine zapalio ga je Skender-paša. 1538. godine Turci su snažno navalili na Zemunik, ali uspio se obraniti. Sredinom 16. stoljeća Zemunik mirazom dolazi u ruke plemićke obitelji Venier, koja ga obnavlja i njime upravlja sve do 1570. godine, kada pada u ruke Turcima. Pad Zemunika u turske ruke uzrokovao je progon kršćana iz zadarskih sela u primorje. Turci su Zemunik utvrdili snažnim topništvom te velikim brojem vojnika i časnika, dajući mu tako veliku obrambenu snagu protiv svakoga pokušaja Zadrana da oslobode zaposjednute prostore. Turska uprava nad Zemunikom održala se sve do 1647. godine kada generalni providur Leonardo Foscolo šalje konjičkoga generala Markantonija Pisanija sa 6000 dobro uvježbanih i naoružanih vojnika, koji će, nakon više krvavih bitaka, konačno osloboditi Zemunik turske okupacije.² Zemunik je nakon toga još neko vrijeme stajao zapušten dok se u njega nisu počeli vraćati brojni prognanici i započeli obnovu. Drži se da je u to vrijeme, točnije 1647. godine, sagrađena i župna crkva sv. Kate, djevice i mučenice, izvan samoga naselja, na obronku najvećega uzvišenja u Zemuniku zvanoga Gradina, otkada župa i nosi naslov svoje zaštitnice. Stari natpis pronaden u luneti romaničkoga portala te crkve svjedoči o gradnji crkve 1194. godine u vrijeme ugarsko-hrvatskoga kralja Bele III., koja je bila posvećena sv. Jakovu. Prema zapisima povjesničara Carla Federica Bianchija, saznaje se da je zadarski nadbiskup Maffeo Valaresso 1461. imenovao župnika Kuzmana upraviteljem župe Zemunik.³ Stalne promjene u broju stanovništva svjedoče o velikim migracijama i stalnim ratnim aktivnostima na ovome prostoru. Prema popisu iz 1527. godine, Zemunik broji 543 stanovnika,⁴ 1714. godine broji 260 kršćana, a 1754. samo 287 katolika, dok do polovice 19. stoljeća taj broj varira od 800 do 1000 katolika. U vrijeme nadbiskupa Vicka Zmajevića mletačka vlast 1727. u Zemunik, točnije njegov zaseok Smrdelj, naseljava dio Arbanasa koji su u bijegu pred Turcima došli na ove prostore u dva navrata, 1726. i 1733. iz Albanije. Stalne migracije stanovništva i ratni nemiri na području župe Zemunik uvelike su župnicima

1 Casimir Freschot, *Memorie storiche e geografiche della Dalmazia*, Bologna, 1687.

2 Više od srednjovjekovnoj povijesti Zemunika i vremenu pod turskom opsadom vidi u: Nikola Jakšić, *Zemunik — srednjovjekovni zadarski kaštel i turska kasaba*, Split 1997.

3 Carlo Federico Bianchi, *Kršćanski Zadar*, sv. II, Zadar, 2007., 342.

4 Tomislav Raukar, Ivo Petricioli, Franjo Švelec, Šime Peričić, *Zadar pod mletačkom upravom 1409–1797*, Zadar, 1987, 234.

otežavali pastoralni rad koji se počeo stabilizirati tek u 19. stoljeću, pod drugom austrijskom upravom. Upravo u to vrijeme sagrađen je u Zemuniku župni dvor, 1832. godine. 1824. godine započelo je redovito vođenje matičnih knjiga i pohrana dokumenata u župni arhiv.

1. Arhivska građa župe Zemunik

U župnome arhivu Zemunika čuva se vrijedna građa za istraživanje povijesti župe, ali i samoga mjesta Zemunika u 19. i 20. stoljeću. Župa posjeduje matice krštenih, umrlih i vjenčanih od 1900. godine pa do danas te jednu knjigu *stanja duša* s kraja 19. stoljeća. Dvije knjige *stanja duša* za 18. i 19. stoljeće nalaze se u arhivu Stalne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru, dok se matice krštenih, umrlih i vjenčanih od 1824. godine čuvaju u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu. Neposredno pred Domovinski rat, u veljači 1991. godine, tadašnji župnik don Šime Kevrić započeo je gradnju nove župne crkve u Zemuniku. S početkom ratnih aktivnosti Zemunik se ponovno, kao i više puta u svojoj povijesti, našao na prvoj liniji. Prema svjedočenju samoga župnika, 30. rujna 1991., prva je granata pogodila župnu kuću te je župnik sklonio matice u župni ured sv. Filipa i Jakova, a mnoštvo arhivske građe župnoga ureda i Dekanatskoga ureda Zemunik u podrum koji se nalazi pod zvonikom nove župne crkve, koja je također bila izložena granatiranju. Zbog ratnih neprilika te neprimjerenih uvjeta u vlažnome podrumu u kojem je arhivska građa bila sve do danas, jedan dio spisa znatno je oštećen.

Arhivsko gradivo, koje je bilo pohranjeno u podrum nove crkve Kraljice Mira — Kraljice Hrvata obuhvaća dokumentaciju od 1816. godine pa do polovine 20. stoljeća. Građa sadrži uredovne spise, kao i spise Zemuničkoga dekanata koji su pohranjeni u obliku svezaka, u kojima se nalazi korespondencija između župnika i Nadbiskupskoga ordinarijata u Zadru te Kotarskoga namjesništva, drugih župnih ureda i ureda pravoslavnih parohija, okružnice i odredbe crkvenih i građanskih vlasti, župne kronike i zapisnici župnih primopredaja, pojedini testamenti župljana, školske odredbe Kotarskoga i Pokrajinskoga školskog vijeća upućene Mjesnomu školskom vijeću kojem je na čelu redovito bio župnik. Osobito je važna građa iz 19. stoljeća koja obuhvaća vrijedne dokumente o počecima školstva u Zemuniku, razvoju poljoprivrede na području Ravnih kotara, demografskim prilikama i materijalnome stanju obitelji, reguliranju vojnih obveza u to vrijeme, političkim prilikama i neprilikama onoga vremena, kao i o materijalnoj obnovi crkvenih i civilinih objekata u Zemuniku. Iz dokumenata se može pratiti crkveni život Nadbiskupije, ali i događanja u općoj Crkvi, osobito u proglasima zadarskoga nadbiskupa Petra Dujma Maupasa prije i nakon I. vatikanskoga koncila, kao i pastoralni rad zemuničkih župnika tijekom 19. stoljeća, s osobitim naglaskom na sakrament ženidbe, crkvene i mjesne običaje, odnos katolika i pravoslavaca u samome mjestu te prijelaze pravoslavnih vjernika u zajedništvo s Katoličkom Crkvom.

Cilj je ovoga rada ukazati na isječak povijesti župe sv. Kate u Zemuniku u razdoblju od 1869. do konca 1871. godine, kao i na pastoralno djelovanje upravitelja

župe u tom razdoblju, isusovačkoga misionara o. Vincenza Basilea, služeći se neobrađenom i neobjavljenom građom župnoga arhiva u Zemuniku. Dokumenti koji se obrađuju u radu nalaze se u svesku III. za godine 1869.–1871. župnoga arhiva Zemunik i otkrivaju dosad neobjavljene detalje o životu i radu o. Vincenza Basilea, isusovačkoga misionara koji je bio središnja figura u Ilirsko–dalmatinskim misijama Družbe Isusove nakon ponovne uspostave Reda (1814.), na području Zadarske nadbiskupije sredinom 19. stoljeća.

2. O. Vincenzo Basile u hrvatskoj historiografiji

U hrvatskoj historiografiji o životu i misionarskoj djelatnosti o. Vincenza Basilea na hrvatskim prostorima doznaje se iz radova Mitra Papca (*Vrela i prinosi*, 1938., 8, 81–102), Mije Koradea (*Vrela i prinosi*, 1982., 13, 127–129; *Vrela i prinosi*, 1983., 14, 118–154.) i Jurja Lahnera (*Marulić*, 13 (1980.) 1, 80–84). Temeljiti podaci o Basileovu životu nalaze se u novije vrijeme u djelu Valentina Miklobušca (*Isusovci i hrvatski narod*, IV., Zagreb, 2007., 31–62.). O njegovu pastoralnome radu u župi Zemunik šture informacije donosi Carlo Federico Bianchi (*Kršćanski Zadar*, Zadar 2011., str. 342–343). Rabeći informacije iz objavljenoga djela Mije Koradea dobit će se jasnija slika o prvome susretu o. Vincenza Basilea sa župom sv. Katarine u Zemuniku tijekom pučkih misija održanih 1856. godine, strukturi i podrijetlu njegova stanovništva, običajima i vjerničkoj izobrazbi puka. Ti će podaci poslužiti u ovom radu za bolje razumijevanje njegova kasnijega pastoralnog rada u ovoj župi tijekom punih triju godina, koliko je njome upravljao. Iz djela Valentina Miklobušca saznat će se pojedinosti o biografiji o. Vincenza Basilea koje će bolje rasvijetliti lik ovoga isusovačkog misionara i širinu njegova redovničkoga djelovanja.⁵

3. Kratka biografija o. Vincenza Basilea s posebnim osvrtom na djelovanje u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini

Vincenzo Basile rođen je 28. prosinca 1811. u Siculiani na jugu Sicilije, a umro je 3. ožujka 1882. u Palermu. U novicijat Družbe Isusove ulazi 14. srpnja 1827. godine uz protivljenje svoga oca koje je ublažio zagovor majke. U drugoj godini svoga novicijata o. Basile krenuo je u eksperimente među zatvorenicima. Kako je stalno bio izložen propuhu u neugodnim zatvorskim prostorijama, toliko se prehladio da mu je stradao sluh, što će mu kasnije biti prepreka u ispovijedanju.

5 Vidi o tome u: Mitar Papac, »Trebinjska biskupija sredinom XIX. stoljeća po izvješću apostolskog vizitatora o. Vinka Basila D.I.», *Vrela i prinosi*, 1938., 8., 81–102.; Mijo Korade, Misionar i kulturni radnik isusovac Vinko Basile, *Vrela i prinosi*, 1982., 13, 106–154.; Mijo Korade, Izvještaji isusovačkih misionara iz XIX. st. po istočnoj Hercegovini, *Vrela i prinosi*, 1983., 14, 118–154.; Juraj Lahner, Zamisao isusovca o. Vinka Basilea i Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, *Marulić*, 13(1980.) 1, 80.–84.; Valentin Miklobušec, *Isusovci i hrvatski narod*, IV., Zagreb, 2007., 39–54.

Filozofske i teološke studije završio je u Palermu.⁶ Za svećenika biva zaređen 1838. godine, a svečane zavjete Družbi Isusovoj položio je 31. kolovoza 1843.⁷

U skolastikatu je već izrazio želju za misijama u nekršćanskim zemljama i više je puta od svojih poglavara tražio da ga pošalju. Ta želja nije mu se ostvarila jer ga o. general Ioannes Roothan 1841. godine šalje preko Jadrana, s još dvojicom subraće, o. Salvatoreom Bartolijem i o. Giuseppeom Quagliatom. Braća dolaze u Dubrovnik odakle kreću u Skadar, no zbog složenih prilika u Albaniji o. Basile se 1843. vraća u Dubrovnik, nakon što su Turci porušili kuću koju je bio izgradio. Tamo ga je dočekao novi biskup i njegov prijatelj, Toma Jederlinić (1843.–1855.), kojega je najvjerojatnije upoznao u Rimu. U Dubrovniku je o. Basile počeo učiti hrvatski i ponovno otvorio sjemenište te se brinuo za gimnaziju. Ubrzo će ga biskup Jederlinić poslati u Trebinjsku biskupiju za privremenoga župnika. O. Basile župnikovao je u Gornjem Gradcu i odmah zauzeto počeo s misionarskim radom u Trebinjskoj misiji. 1851. godine provincijal Venetske provincije Družbe Isusove, o. Giuseppe Ferrari, htijući ponovno uspostaviti Ilirsko–dalmatinsku misiju, kao u vrijeme prve Družbe, imenuje o. Basilea pučkim misionarom s obzirom da je ovaj dobro poznao hrvatski jezik. O poznavanju hrvatskoga jezika najbolje svjedoče pisana moralno–poučna djela koja je, za potrebe pučkih misija, priredio o. Vincenzo Basile.⁸

Trebinjska biskupija bila je u teškome stanju, osobito nakon smrti biskupa Jederlinića 1855. godine. U Rim stižu pritužbe Kongregaciji za širenje vjere da se o toj biskupiji ne vodi računa i traži se ponovno postavljanje vlastitoga biskupa. S obzirom da je i Dubrovnik ostao bez biskupa, a time i Trebinjsko–mrkanska biskupija bez apostolskoga administratora, Rim odlučuje onamo poslati apostolskoga vizitatora. O. Basile u to je vrijeme bio u Rimu u svojstvu superiora Ilirsko–dalmatinske provincije, kako bi obavio neke poslove. Kongregacija je u njemu vidjela prikladnu osobu za zadaću vizitatora te ga je, uz Generalovu privolu, imenovala, a imenovanje je 9. rujna 1855. odobrio i papa Pio IX. O vizitaciji Trebinjske biskupije o. Basile napisao je izvješće Kongregaciji za nauk vjere, a u svome ga je djelu objavio Mitar Papac,⁹ gradački župnik, gdje je djelovao i sam o. Vincenzo Basile.

Službu vizitatora o. Basile vršit će sve do rujna 1856. kada se ponovno vraća pučkim misijama, koje će ga i dovesti u Zemunik. O. Basile držao je pučke misije prvi put u Đakovačkoj biskupiji, zatim u Zagrebačkoj, Trebinjsko–mrkanskoj i Zadarskoj nadbiskupiji, da bi se opet vratio u Đakovačku, točnije u Srijem. 1857. godine održao je misije u Splitskoj, Šibenskoj, Kotorskoj, Zagrebačkoj, Đako-

6 V. Miklobušec navodi da je u to vrijeme jedino u Palermu bio skolastikat Družbe Isusove, pa je najvjerojatnije ondje i završio i studije prema propisima u Družbi; vidi: Valentin Miklobušec, *Isusovci i hrvatski narod, IV.*, Zagreb, 2007., 39.

7 Upozoravam čitatelja da je cijelo ovo poglavlje najvećim dijelom preuzeto iz već spomenute knjige p. Miklobušca *Ilirsko–Dalmatinska misija. O. Basile — središnji lik*, 39–50.

8 Popis tih djela vidi kod V. Miklobušec, nav. dj., 51.

9 Mitar Papac, »Trebinjska biskupija sredinom XIX. stoljeća po izvješću apostolskog vizitatora o. Vinka Basila D.I.«, *Vrela i prinosi*, 1938., 8., 81–102.

vačkoj i Hvarskoj biskupiji. Najčešći pratitelj bio mu je subrat o. Antonio Ayala. 1859. godine održao je još jedne misije u Đakovačkoj biskupiji, a potom, već umoran i tjeskoban zbog rata koji je prijetio njegovoj domovini, vraća se u Siciliju, gdje će 1860. godine doživjeti progone redovnika, osobito isusovaca, nakon čega se 1861. vraća u Hrvatsku, ali ovaj put ne kao misionar, zbog narušenoga zdravlja, već u svojstvu duhovnika u požeškome orfanatrofiju gdje će ostati do 1866. kada se vraća u Dalmaciju, u Ilirsko–dalmatinsku misiju, zbog sve veće naglušnosti. Najprije boravi u zadarskome sjemeništu, zatim nekoliko mjeseci vodi ekonomiju dubrovačkoga kolegija na Mljetu, da bi ga zatim provincijal poslao zadarskomu nadbiskupu za propovjednika i pomoćnika po župama, najprije na zadarskom Dračevcu, a od kraja 1868. u Zemuniku gdje će ostati do 31. prosinca 1871. godine. 1872. godine krenuo je s mladim o. Jurjem Jeramazom u svoje posljednje misije po Hrvatskoj, najprije na Hvar, a zatim s o. Lombardinijem po Šibenskoj biskupiji. Na molbu mons. Dominika Turanija, biskupa Agrigenta na Siciliji, o. General u Rimu šalje o. Basilea natrag na Siciliju gdje je i umro 3. ožujka 1882., u Palermu, u sedamdeset i prvoj godini života i pedeset i petoj redovništva.

4. Pučke misije 1856. — prvi susret o. Vincenza Basilea sa župom sv. Kate u Zemuniku

U spomenutomu radu Mije Koradea¹⁰ donosi se cjelovit *Izvještaj iz misija o. Vinka Basilea. Zadar, 29. prosinca 1856.* na talijanskome jeziku u kojem o. Basile izvještava provincijala o misijama u župi Zemunik koje je održao zajedno s o. Bernardinom Carrarom u došašću te iste godine. O. Basile u svome izvješću navodi da je Zemunik dva sata udaljen od Zadra.¹¹ Svoje izvješće započinje opisom stanovništva i njihove naravi prema podacima što su ih dobili prije samih misija. Prema tim saznanjima ljudi su u Zemuniku grubi, vanjštinom visoki i robusni, ulijevaju strah, osobito kad ih se sretne naoružane i odjevene u narodnu nošnju. O. Basile kaže da odatle započinje tzv. Morlacchia, gdje se miješa katoličko i grčko–istočno stanovništvo te da su katolici preuzeli nešto od pakosti i barbarstva ovih potonjih, iznoseći svoju sumnju u uspjeh misija u takvome okruženju. Iz njegova opširnoga izvješća saznaju se i neki važni podatci o tome vremenu. Zemunik ima oko tisuću duša podijeljenih u pet zaseoka, udaljenih od crkve dva do tri četvrt sata. Jedan od zaseoka naziva se Smerdegl (Smerdelj) i nastanjuje ga narod koji je došao iz Albanije u vrijeme nadbiskupa Zmajevića. Basile kaže da je taj zaseok gnijezdo pijanica, osvetnika i psovača najgore moguće vrste. Ipak, sve to o. Basile nije smatrao pravom zaprekom pučkim misijama. Više od vanjske grubosti zabrinjavala ga je ona nutarnja, duhovna. Naime, o. Basile utvrdio je da gotovo nitko, čak ni oni u dobi od 20 do 24 godine, ne poznaje osnovna otajstva vjere, ni

10 Mijo Korade: »Misionar i kulturni radnik isusovac Vinko Basile (1811.–1882.)«, *Vrela i prinosi*, Zagreb, 1982.

11 Dva sata hoda, op. a.

deset zapovijedi, ni vjerovanje, ni očenaš ni zdravomarijo. Koliko se to dojmilo isusovačkoga misionara najbolje potvrđuju njegove riječi: »Ah, povera gioventù di Zemunico!«¹² Kolika je bila nezainteresiranost za pučke misije govori podatak da je treći dan o. Carrara predložio o. Basileu da prekinu uzaludan posao i vrate se kući jer, osim nekolicine mladih, nitko se nije pojavljivao u crkvi. No o. Basile odlučio je nastaviti što svjedoči o njegovoj volji, upornosti i ustrajnosti, ali i o dubokome povjerenju u milost Božju koje je posjedovao u nakani da privede živou vjeri zemunički puk.

U daljnjem opisu razvoja događaja tijekom pučkih misija saznaje se i jedan zastrašujući podatak. Misionari su, naime, čuli da je u zaseoku Smrdelju seljanin Šime Šestan ubio Petra Ćurkovića, oca brojne obitelji. Okrivljeni je dobio kaznu zatvora u Gradiški u trajanju 20 godina. No, obitelj ubijenoga Petra Ćurkovića tražila je krvnu osvetu, smrt šezdesetogodišnjega Šestana. Iako je prošlo šesnaest godina otkako je izišao iz zatvora, bojao se za vlastiti život. Ovdje treba spomenuti da je krvna osveta u hrvatskim krajevima dugo bila uvriježena kao način uređenja društvenih odnosa. Nalazimo je u *Poljičkome statutu* iz 1440. i *Vinodolskome zakoniku* iz 1288. godine. U Albaniji je poznat Kanon Leke Dukadinija.¹³ U ovome određenom slučaju o. Basile pokazao je kako razboritost, tako i mudrost. Pomolivši se Bezgrješnomu Srcu Marijinu, stavio je štolu, uzeo dvije slike Srca Isusova i Marijina te se, u pratnji o. Carrare, župnika i nekolicine dobrih vjernika, uputio u Ćurkovićevu kuću. Iznenadeni njegovom prisutnošću, ali u isto vrijeme i počašćeni, Ćurkovići su, na nagovor o. Basilea, nakon 38 godina primili u svoju kuću Šimu Šestana koji se u suzama ispričao i zamolio oprostjenje koje je na koncu i dobio. Kada su mještani Zemunika čuli što se dogodilo, pohrlili su u crkvu te o. Basile svjedoči da su se slijedeći dan ispovijedali od pet sati ujutro do tri sata popodne. Nakon ovoga događaja o. Basile uspio je privesti pomirenju još dvije obitelji i odvratiti ih od krvne osvete.¹⁴ Pripisao je to milosrdnomu Srcu Isusovu i Marijinu. Uspjeh ovih misija, odlučnost i hrabrost o. Basilea, osobito gorljivost i zauzetost u zatiranju krvne osvete među kršćanskim obiteljima obilježili su i njegovu pastoralnu djelatnost. O tome svjedoči i pismo koje se nalazi u arhivi župe Zemunik, koje se ovdje donosi u cijelosti:

»B. 22

Prisvitlom i Pripoštovanom Poglavarstu Crkovnome! Zadar

Po nalogu Vašeg prič. pisma od 25 lipnja t.g. pod B. 1010. prizvana Jela Anić mater pok. Jose, ubijena od Duje Šimurine, i ostali od njezinog plemena od koji zavisi više za pomirenje medju krvničarim. Posli neg jim bi pokazana dužnost prostiti uvridjenje i

12 »Ah, jadna mladeži Zemunika!«.

13 *Kanon Leke Dukadinija*, zakonik albanskoga običajnog prava iz 15. st., pripisuje se istoimenomu Skenderbegovu uglednom suvremeniku; u pisanom obliku poznat je od 19. st. Sadrži i znatno ranije običajne norme (besa, namirivanje i izbjegavanje krvne osvete i dr.) te kasnije utjecaje šerijatskoga prava, a obuhvaća sva osnovna prav. područja, kao i kaznene i sudske postupke. S obzirom da su stanovnici zaseoka Smrdelj uglavnom pristigli s nadbiskupom Vickom Zmajevićem, nije isključena mogućnost da je ovaj zakonik ostao dijelom mentaliteta.

14 U pitanju je ubojstvo osamnaestogodišnjaka, po svjedočanstvu samoga o. Basilea.

pomirenje svojim iskrinjim po naredbi Isusovoj. Da se spomenu spasenja duše svoje, jer da je zaludu vas svit dobit a dušu osuditi. Oni odgovoriše: da on kroz dva puta jest pita mir; ali sve podrugljivim načinom; i da nebudu uztezali nike od plemena da bi krvnik već bio spržen. Da su oni pripravn i žele mir ako ga hoće, da učini po običaju krvnika pak da jih ljudi pogade i pomire za njegovu korist, i to da ga nutkaju da se pobrini što prvo, jer poslin grada neslužimu zvoniti.

Kruševo dne 18. lipnja 1869.

fra Vlode Radnić

Služ. Prisivtom i pripoštovanom Poglavarstvu Crkovnome u Zadru».¹⁵

Moglo bi se pomisliti da je pismo greškom zalutalo u župni arhiv s obzirom da je naslovljeno na crkveno poglavarstvo u Zadru tj. Nadbiskupski ordinarijat. No, na poledini pisma zadarski je nadbiskup Pietro Doimo Maupas napisao:

»Veduto, si rimette al Reverendo Amministratore Parrocchiale di Zemonico impegnandosi il pastorale suo zelo per la riconciliazione di cui si tratta, a cui sembrerebbero disposti come risulta dall'attuale rapporto anche i parenti dell'ucciso Joso Anić.

Dall' Ordinariato Arcivescovile.

Zara, 24. Luglio 1869.

Pietro Doimo Maupas».¹⁶

Iz navedenoga dopisa jasno se vidi da je sredinom 19. stoljeća još uvijek u puku postojalo nepisano pravo krvne osvete, ali je razvidno da se o. Basile po tom pitanju pastoralno zauzeo, što mu priznaje i sam zadarski nadbiskup, prosljeđujući mu dopis i obvezujući ga da razriješi slučaj. Treba napomenuti da je tijekom pučkih misija u Zemunik, 15. prosinca 1856., o. Basile pozvao nadbiskupa Petra Dujma Maupasa u Zemunik te je nadbiskup »pričestio brojnu mladež, i podijelio sakrament svete Potvrde, pun radosti i ushićenja, da je rekao kako je našao anđele, a ne stanovnike ove župe; s tolikom pobožnošću su se pričješćivali.«¹⁷ Činjenica da je nadbiskup Petar Dujam Maupas sudjelovao na pučkim misijama u Zemunik dovodi do zaključka da je bolje upoznao o. Basilea, vidio njegov misionarski zanos, ali i bolje uvidio pastoralne poteškoće u župi Zemunik.

Toga dana (15. prosinca 1856.) o. Basile i o. Carrara završili su pučke misije procesijom po mjestu kojoj su, prema njegovu kazivanju, nazočili i pripadnici grčko–istočne vjere, čudeći se mnoštvu koje se okupilo toga dana i uspjehu misija među tim grubijanima. O. Basile, nadalje, kazuje da su svake večeri tijekom misija neke djevojke grčko–istočne vjere dolazile i pozorno slušale kateheze te da je i njima na kraju podijelio pobožne predmete, načinjene od maslinova drveta već prvoga dana misija, kako je bio običaj. Štoviše, navodi o. Basile, jedna od tih djevojaka obratila se tadašnjemu zemuničkom župniku don Šimi Šariću sa željom da prijeđe na katoličanstvo, što svjedoči o snazi riječi koju su misionari upućivali.

Proći će dvanaest godina nakon pučkih misija do ponovnoga dolaska o. Basilea u Zemunik, o kojem će preuzeti pastoralnu brigu.

15 Župni arhiv Zemunik, *Spisi*, sv. III., 1869.–1871.

16 »Videno, šalje se poštovanom župnom upravitelju Zemunika obvezujući njegovu pastoralnu zauzetost oko pomirenja o kojem se radi, a kojem su, kako se čini i kako proizlazi iz sadašnjeg izvješća, voljni i roditelji ubijenog Jose Anića. Iz Nadbiskupskog Ordinarijata. Zadar, 24. srpnja 1869. Petar Dujam Maupas.»

17 Usp. M. Koade, n. dj., 148.

5. O. Vincenzo Basile u pastoralnome radu u župi sv. Katarine u Zemuniku od 1868. do 1871.

Dekretom zadarskoga nadbiskupa Petra Dujma Maupasa¹⁸ o. Vincenzo Basile imenovan je upraviteljem župe sv. Katarine u Zemuniku. Župu je preuzeo 28. studenoga 1868. u prisustnosti odlazećega župnika Šime Baranija i izaslanika zadarskoga nadbiskupa, dekana i sukošanskoga župnika Krševana Torbarine.¹⁹ Župna kuća u koju je trebao useliti bila je u derutnome stanju, stoga se o. Basile obratio pisanom molbom Nadbiskupskom ordinarijatu u Zadru kako bi mu se odobrila pomoć za uređenje župne kuće, da bi mogao normalno funkcionirati i obavljati svoju službu. Dopis koji se čuva u župnome arhivu, u kojem o. Basile zahvaljuje Ordinarijatu, govori da mu je molba odobrena.²⁰ Ni župna crkva sv. Kate nije bila u boljem stanju te je zahtijevala obnovu. O. Basile nije gubio vrijeme i dao se na posao tražeći novčana sredstva kojima bi obnovio crkvu. Isusovačka pragmatičnost, diplomatske sposobnosti i urođena pronicljivost dovele su ubrzo do rezultata. Bianchi u svome djelu piše da je u župnoj crkvi sv. Katarine u Zemuniku »glavni oltar, obložen mramorom, posvećen sv. Katarini i na njemu je slika s likom svetice, rad suvremene rimske škole. Dao ga je sagraditi 1869. tadašnji župnik o. Vicko Basile, uz novčanu potporu austrijskih careva Nj. V. Ferdinanda i Franje Josipa.«²¹ Župni arhiv u Zemuniku posjeduje oba pisma koja je uputio o. Vincenzo Basile caru i kralju Franji Josipu I. u Beč, s nadnevkom 14. srpnja 1869., i Ferdinandu I. u Prag, s nadnevkom 14. rujna 1869.²² U pismima o. Basile »umoljava Njihova Veličanstva« da financijski potpomognu izgradnju novoga mramornog oltara u crkvi sv. Katarine, kao i novu palu iz Rima, rad nekoga dobrog slikara (*un pittore di buona mano*) na kojoj bi bio prikaz svete obitelji, Sv. Petra apostola i sv. Katarine, djevice i mučenice.²³ Navodi, nadalje, da je sve već naručeno i da bi do svetkovine sv. Katarine 25. studenoga 1870. sve u crkvi trebalo biti postavljeno. Uz njega, pismo su supotpisali i članovi Crkovi-narstva Sv. Kate.²⁴

O. Basile u svome pismu caru i kralju Franji Josipu I. u Beč izražava žaljenje jer se župu Zemunik dugo godina sramotno loše održavalo i njome upravljalo, kako na moralnome tako i na ekonomskome planu, a civilne vlasti slabo su brinu-

18 HR–AZDN–16/2, *Zadarska nadbiskupija/metropolija*, Dekret br. 1819 od 24. studenoga 1868.

19 Župni arhiv Zemunik, Spisi, sv. II., Inventario dell'Ufficio parrocchiale di Zemunico, br. 62/1868.

20 Župni arhiv Zemunik, *Spisi*, sv. III., br. 6/1869., od 14. siječnja 1869.

21 C. F. Bianchi, nav. dj., 342. Austrijski car Nj. V. Ferdinand bio je hrvatsko–ugarski kralj, austrijski car i češki kralj. Abdicirao je 1848. godine jer se nije mogao snaći u tada započetim revolucionarnim događajima. Naslijedio ga je nećak Franjo Josip I. (vladao 1848.–1916.), a Ferdinand I. preselio se u Prag gdje je boravio do svoje smrti 1875. godine, ali je do kraja bio poznat dobrotvor, osobito crkava.

22 Župni arhiv Zemunik, *isto*.

23 U *Imovniku Župničke Crkve S. Kate* iz 1890. godine, koji se čuva u Župnome arhivu Zemunik, detaljno je opisana katastrofa koja je zadesila crkvu sv. Katarine 19. kolovoza 1886. godine pri čemu je pala izgorjela zajedno sa cijelom crkvom.

24 Crkoviinari bijahu: Mate Blažević, Mate Pinčić, Mihovil Šestan i Šime Paleka.

le za njezine potrebe. Razlozi za obnovu crkve nisu isključivo dekorativne naravi, nego više poradi dostojanstva božanskoga kulta, kaže o. Basile. Iz toga se dade naslutiti njegova nakana da narod privede ozbiljnomu življenju kršćanske vjere, o čemu ćemo se i kasnije osvjedočiti iz pisanih dokumenata. I jedan i drugi car udovoljili su molbi o. Basilea te su za obnovu crkve sv. Katarine dali 500 forinti; 200 forinti car Ferdinand I. i 300 forinti car i kralj Franjo Josip I. U župnome arhivu nalaze se pisma zahvale koja je o. Basile potpisao, obećavši da će na istom oltaru prikazati sv. mise »za zdravlje Njihovih Veličanstva«, što je i učinjeno.

Iz jedne okružnice od 18. lipnja 1870.²⁵ župnicima Sukošana, Bibinja, Gorice, Galovca, Škabrnje, Poličnika, Murvice, Dračevca i Smilčića, saznaje se da je mramorni oltar u crkvi postavljen, a pala stigla iz Rima, a s njom i privilegij Svete Stolice da svi vjernici koji pohode crkvu sv. Katarine u Zemunik na blagdane sv. Josipa, sv. Petra apostola i sv. Katarine dobivaju potpuni oprost, uz uobičajene uvjete svete ispovijedi i pričesti. U poticajnome pismu o. Basilea subraći župnicima očituje se i njegova eklezijalnost jer želi da svi vjernici »sudjeluju i uživaju plodove svetog oprosta«. Poznato je da papinski potpuni oprost daje rimski prvosvećenik i »oni kojima je to u zakonu izrijekom dano«,²⁶ a uzevši u obzir već spomenuto imenovanje o. Basilea apostolskim vizitatorom, što je učinila Kongregacija za nauk vjere, i potvrdu imenovanja koje je izdao papa Pio IX., te činjenicu da je privilegij stigao izravno iz Rima, smije se zaključiti da je o. Basile uživao ugled kod Svete Stolice. Tomu u prilog ide i telegram koji je pronađen u župnome arhivu Zemunik s nadnevkom 25. kolovoza 1871., koji potpisuje kardinal Giacomo Antonelli, državni tajnik Svete Stolice u vrijeme pontifikata pape Pia IX., u kojem stoji: »Vincentio Basile Zara. Summus pontifitia lacto gratoque animo tuas et istius populi gratulationes excepit et petitam benedictionem peramanter impertiit. G. Card. Antonelli«. Odgovor je ovo na telegram koji je o. Basile poslao u Rim, a njegov se izvorni primjerak nalazi u župnome arhivu u Zemunik. U njemu čestita Svetomu Ocu što je napunio godine sv. Petra: »Pio IX. Vincentius Basile Societati Iesu Parochus Zemonicensis dioecesis Iadrensis cum populo — annos Petri expleto gratulatur. Benedictionem enixe rogat.«²⁷ Kako je u to vrijeme o. Basile bio narušena zdravlja, a zahtjevi pastoralnoga rada iziskivali napor i stalnu raspoloživost župljanima, zatražio je pomoć subraće isusovaca iz Zadra u upravljanju župom. Tako se u Matici krštenih župe Zemunik (1865.–1884.) i Matici umrlih (1857.–1878.) nerijetko nailazi na imena o. Jurja Jeramaza i o. Maksimilijana Budinića, koji su najvjerojatnije bili hrvatske nacionalnosti,²⁸ u svojstvu suradnika upravitelja župe o. Vincenza Basilea. Pomoć subraće dobro mu je došla, mada je o. Basile u tri godine svoga upravljanja župom Zemunik krstio, vjenčao i sprovodio većinu župljana upisanih u matice. Osobito je pohvalno

25 Župni arhiv Zemunik, *Spisi*, sv. III., br. 30/1870.

26 Kodeks kanonskog prava s izvorima 1917., kan. 912., Zagreb, 2007., 579.

27 »Pio IX. Vincenzo Basile Družbe Isusove, župnik zemunički, Zadarske biskupije s narodom — ispunjenje Petrovih godina čestita. Blagoslov gorljivo prosi.«

28 V. Miklobušec, nav. dj., 96.

što je neznatan broj umrlih napustio ovaj svijet neproviden svetim sakramentima. Tim je vrjednije to spomenuti ako se zna da je vjernički osjećaj kod mještana bio na niskoj razini, naobrazba gotovo nikakva, a siromaštvo u obiteljima veliko, o čemu opet svjedoče dokumenti u župnome arhivu iz toga vremena. S time u vezi, valja ovdje spomenuti jedan zanimljiv spis iz riznice župnog arhiva koji je o. Basileu poslan iz zadarske Komune pod br. 888. od 24. srpnja 1871. u kojem stoji: »Intorno alla sua domanda 13 Aprile 1871. No. 50 venne rescritto all'Indito Consiglio Scolastico Distrettuale presso il quale pende l'affare della scuola di Zemonico...«. S obzirom da je spis iz sredine 1871. godine kada je o. Basile više od dvije godine upravitelj župe, a iz dokumenata se saznaje da je pučka škola u novoj zgradi otvorena u Zemuniku 1873. godine, nameće se sama od sebe potreba za daljnjim istraživanjem; je li škola u Zemuniku eventualno započela s radom prije 1873. godine ili se o. Basile zauzimao za otvaranje škole u Zemuniku? Nažalost, u Državnome arhivu u Zadru i među spisima Općine Zadar za godinu 1871. nije pronađen originalni dopis koji je o. Basile uputio navedenoj ustanovi.

5.1. Duhovno stanje župe

Kao i 1856. godine, u ulozi pučkoga misionara u Zemuniku, o. Basile se i sada, kao upravitelj župe, ponovno susreo s duhovnom nemarnošću i nebrigom za vjerski život dobrog dijela svoje pastve. Mnogi su uzroci takvom teškom stanju. Prije svega, neukost i siromaštvo stanovništva koje utječu na stanje duha. Da je o. Basile to razumio i u isto vrijeme suosjećao s tim narodom u »...la vasta e laboriosa Parrochia di Zemonico...«²⁹ najbolje govori već spomenuti dopis Nadbiskupskom ordinarijatu u Zadru s nadnevkom 14. siječnja 1869., u kojem zahvaljuje na odobrenju obnove župne kuće, kako bi mogao svoje snage usmjeriti u pastoralne zahtjeve župe i duhovnu pomoć župljanima te kaže: »...in quella Parrochia vi ha molto da fare a servizio ed a bene di quella gente bisognosa d'istruzione religiosa e di assistenza vicina. ... in contra cambio a tanta carità si coopererà in ogni modo possibile alla cultura morale e religiosa di quella povera gente ai Zemonico...«³⁰ U nekoliko navrata tijekom 1870. godine o. Basile slao je u zadarski Nadbiskupski ordinarijat dopise o zlopuporbama i »preteškim nedoličnostima«³¹ po pitanju sakramenta ženidbe. U to je vrijeme u Austriji te zemljama i krunovinama zastupanima u carevinskome vijeću prestao vrijediti *Opći građanski zakonik* iz 1852. godine, koji je regulirao ženidbeno pravo, te je 25. svibnja 1868. za sve građane (i katolike i ostale) na snagu stupio *Zakon o uspostavi svjetskog bračnog prava i o uvođenju građanskog braka za nuždu (Nothzivilehe) za osobe svih vjeroispovijesti*.³² Tom je prigodom zadarski nadbiskup Petar

29 «...opustošena i nevoljna župa Zemunik...»

30 Župni arhiv Zemunik, *Spisi*, sv. III., br. 6/1869., od 14. siječnja 1869.; »...u ovoj župi ima podosta posla u službi i na dobro ovog naroda potrebitog vjerske pouke i bliske pomoći... zauzvrat tolikoj iskazanoj ljubavi doprinijet ću na sve moguće načine moralnoj i vjerskoj naobrazbi ovog jadnog naroda u Zemuniku...»

31 Župni arhiv Zemunik, *Spisi*, sv. III., br. 7/1870., od 24. ožujka 1870.

32 O ovoj tematici vidi više u: Ljiljana Dobrovšak, »Ženidbeno (bračno) pravo u 19. stoljeću u Hrvatskoj«, *Croatica Christiana Periodica*, Vol. 29, No. 56, Zagreb, 2005., 77–104.

Dujam Maupas vjernicima Zadarske nadbiskupije poslao *Okružnicu* s nadnevkom 16. srpnja 1868. u kojoj, između ostalog, stoji:

... Vi dakle, Pr. Br. držat ćete po svojoj svisti, da je samo ona ženidba valjana, koja je sklopljena onako kao što propisuje Sv. Sabor Tridentinski (Sidn. XXIV o Popravlj.), i to prid vlastitim Biskupom, župnikom, il drugim Svećenikom za to određenim, i prid dva svidoka; i da nećete nikad sklopiti građansku ženitbu, koja prid Bogom i prid Crkvom bila bi nevaljana, i bila bi smatrana kao zabranjeno skupnoživljenje ili prilježništvo, i činila bi, da upadnete u crkvene zaveze, tim više što građanski zakon nijednomu od svojih podložnikah to ne nameće, a još manje Katoliku kad ovi hoće da se vlada kao pravi Katolik, i da providi svomu vikovitomu spasenju. Građanska Vlast na temelju zakona, koji jedino istinu daje oblast al nikad ne vridi za jednoga katolika, pristala bi dakako u slučajih zakonom prividjenih u vašu želju, jer dan današnji prid njom svaki čovik ima ista prava, ali Ona nebi mogla nehajati videći, gdi jedan Katolik prestupa jedan božji zakon, i ugašuje svitovanje svoje duševnosti, jer dobro zna da je podložnik viran samo oni, koji se Boga boji i ispunjava njegove zapovidi. U takovom slučaju svaki iskreni Katolik mora, da se čini Apostolom Isukrstovim, odvratjajući bezopazljiva, koji bi naumio takovu ženidbu sklopiti; a navlastito roditelji i rodjaci uložiti će svaki način, da ga odvrate. Pravi naslidnik i sin Isukrstov neće se dati nikako zavesti, ja sam uviren, od sile slipe i burne pohote, koja mogla bi ga navesti, da pridpostavi božjim zapovidem svoje hude želje, i utopila bi ga za sve vrime njegova privremenoga života u jedno mnoštvo nevoljah i bolih, da ga u tom stanju izvede prid sudište vičnoga Sudca.³³

Zasigurno je i ova okružnica utjecala na učestale dopise o. Basilea Nadbiskupskomu ordinarijatu, kako je uostalom i određeno Uputom za kler koji je priložen uz okružnicu pod naslovom *Instructio pro Venerabili Clero Archidioecesis Jadrensis relate ad Leges civiles de matrimonio, re scholastica et relationibus interconfessionalibus latis ab Imperiali Regio Gubernio die 25 Maji 1868.*, s istim nadnevkom kao i okružnica. Svoju *Uputu* nadbiskup Petar Dujam Maupas završava riječima: »Tandem commendantur Ven. Clero his difficillimis temporibus animarum curam exercenti juge studium ecclesiasticarum disciplinarum; nec non pastoralis prudentia, discretio et modestia, ut virtutibus et scientia praefulgens sanctae et recte adimplere possit partes Sacri ministerii.« U prijevodu: »Naposljetku, preporučuje se štovanom kleru u ovim preteškim vremenima da brigu o dušama neprekidno vrše prema crkvenom nauku i disciplini; tako i pastoralnu razboritost, diskreciju i skromnost, odlikujući se vrlinama i znanjem kako bi mogli sveto i pravo ispuniti svetu službu«. Upravo ove nadbiskupove riječi najbolje opisuju o. Basilea u njegovim pastoralnim naporima, kako je razvidno iz njegovih pisma sačuvanih u župnome arhivu, koja se tiču upravo sakramenta svete ženidbe i zlouporaba s kojima se susretao u župi. Mnogi nisu poštovali ni crkvene ni građanske zakone što je o. Basilea iznimno žalostilo, ali i učvrstilo u odluci da popravi ta grešna i sablažnjiva stanja među obiteljima.

U to vrijeme Zemunik broji oko 320 katoličkih obitelji od kojih se više od trideset nalazi u »žalosnom i sramotnom stanju konkubinata«. ³⁴ Uprkos građanskim i crkvenim zakonima te obitelji ne mare za sveti ženidbeni savez, ali redov-

33 Okružnica se nalazi u Župnom arhivu Zemunik, *Spisi*, sv. II. za godinu 1868.

34 Župni arhiv Zemunik, *Spisi*, sv. III., br. 7/1870., od 24. ožujka 1870.

no organiziraju ilegalne proslave zajedničkoga života dovodeći zaručnicu u zaručnikovu kuću bez ckrvenoga blagoslova, živeći tako tri i više godina. Iz pisanja o. Basilea lako se iščitava zabrinutost brižnoga duhovnika i žal koju mu je ova nedolična praksa nanosila. Međutim, nije samo duševna šteta koja proizlazi iz ovakve zlouporabe bračnoga života zabrinjavala o. Basilea. On sa žaljenjem konstatira kako među ovim obiteljima očigledno nastaje veća opasnost od raskola, nesloge, neprijateljstva, rasipanja i osiromašenja obitelji. Nerijetko žene u ovakvim vanbračnim vezama bivaju napuštene, odbačene i u nemilosti; štoviše, često su i krvne osvete uzrokovane takvim nezakonitim zajedništvom. Stoga o. Basile traži i od Okružnoga poglavarstva i od Nadbiskupskoga ordinarijata da najoštrije osude ove zlouporabe i priteknu u pomoć rješavanju problema odgovarajućim kaznenim mjerama.

U župnome arhivu nalazi se nekoliko dopisa adresiranih na *Capitanato Distrettuale in Zara* (Kotarskomu poglavarstvu u Zadru), doduše bez nadnevka, u kojima o. Basile izvještava to Poglavarstvo o onima koji u Zemuniku žive u prilježništvu te moli cijenjeni naslov da ih potakne da se obvežu pristupiti sakramentu braka. Usredotočenost o. Basilea na ovo pitanje nije se temeljila samo na pukome pisanom protestiranju crkvenim i državnim vlastima. Iz njegovih se dopisa jasno uočava kako je pastirskom upornošću i prijekorima mnoge uspijevao napokon i privesti zakonitoj ženidbenoj vezi. Jedan spis odreknuća od grčke shizme s nadnevkom 29. kolovoza 1869. osobito svjedoči o ustrajnosti o. Basilea u brizi za duše. Iz tog se dokumenta saznaje da je u Zemuniku živio Marko Zubčić, sin Grge Zubčića, u prilježništvu s Lucijom Bjelanović Pucar, grčko–istočne vjere, kćerkom Mile Bjelanovića Pucara i Marije Opačić. Lucija se, nakon poroda kćerkice 22. kolovoza 1869., teško razboljela te je pozvala o. Basilea u želji da stupi u puno zajedništvo s Katoličkom Crkvom. Nakon što ju je o. Basile ispitaio, u prisustvu svjedoka, napušta li dobrovoljno grčku shizmu i prihvaća li katoličku vjeru, te ju poučio onoliko koliko je situacija uzrokovana teškom bolešću dopuštala, ispovijedio ju je i vezao svetim ženidbenim vezom s Markom Zubčićem.³⁵

Pa ipak, ni izrazita revnost ni uporne molbe kod nekih nisu mogle ukloniti tvrdokornost srca i ogrezlost u grešnoj nakani. O tome svjedoči slučaj koji o. Basile opširno navodi u svome dopisu Nadbiskupskomu ordinarijatu. Bio je neki Ivan Marušić, u dobi od 19 godina, koji je nakon smrti prve žene uzeo k sebi, nezakonito i bez ikakvoga slavlja sakramenta ženidbe, Mariju, kćer Petra Čankovića, živeći s njom gotovo godinu dana u prilježništvu. O. Basile pokušao ih je uvjeriti u nemoralnost takva života i privesti sakramentu svete ženidbe, ali sva njegova nastojanja bila su uzaludna. Onda se spustila »ruka Božja nad prilježnike«; Marija Čanković teško se razboljela te su poslali po o. Basilea da joj udijeli posljednje sakramente. U strahu za vlastiti život zaklela se o. Basileu, ako ozdravi, da će se odmah vratiti u očinsku kuću. I doista, nekim je čudom ozdravila od svoje bolesti, ali je iznevjerila obećanje koje je »pred Bogom dala«. Unatoč svjedočanstvu ljudi

35 Župni arhiv Zemunik, *Spisi*, sv. III., 1869.–1871., Abiura di Lucia Bielanović Puzzar moglie di Marco Zubčić

koji su bili nazočni, unatoč obećanju Bogu dana, niti se vratila očevoj kući niti je bilo načina da ju se odvoji od ljubavnika. Nije prošlo ni dva mjeseca, kaže o. Basile, da se »ruka Božja« ponovno digla na nju, ali ovaj put na smrt te se nije stigla ni pokajati ni pomiriti s Bogom. U Matici umrlih župe Zemunik za godinu 1869., pod rednim brojem 21., stoji upisano: *Marija, kći Petra Čankovića, 25 godina, uzrok smrti: crni prišt, smrt nastupila gotovo odmah, bijaše priležnica Ivana Marušića, nije primila svetih sakramenta te je pokopana izvan groblja. Vincenzo Basile, upravitelj župe.*³⁶ O. Basile dalje nastavlja da je ovaj događaj ipak uznemirio i roditelje pokojnice, ali i mještane cijeloga sela koji su u svemu vidjeli Božji znak te polako počeli shvaćati da obitelji trebaju poštovati Božje i crkvene zakone. Sâm o. Basile zapisao je da je njemu osobno ova smrt uzdrmala savjest jer je uvidio kako i dobri katolici mogu ustrajati u zlu i konačnoj okorjelosti srca te koliko treba zdušnije raditi za spasenje duša. Konačno, iz ovoga potresnog pisma upućenog Nadbiskupskom ordinarijatu, ali iz još nekoliko sličnih pisama koje je uputio sam o. Basile, može se doista svjedočiti pastoralnoj zauzetosti, žaru i ljubavi koju je ovaj isusovački misionar gajio prema mještanima Zemunika.

Zaključak

O. Vincenzo Basile, isusovački misionar i vrijedan upravitelj župe Zemunik u razdoblju od 1869.–1871. godine, revno se držao apostolata Družbe Isusove kojoj je pripadao. Bilo da se radilo o visokoj službi apostolskoga vizitatora ili pak o upravitelju župe jednoga ravnokotarskoga mjesta, ozbiljnost, zauzetost za duše te duboko povjerenje u Boga i Njegovu milost, a na veću Njegovu slavu, sve te odlike marljivoga i vrijednog pastira bile su utjelovljene u njegovoj osobi. Njegovo djelovanje u službi pučkoga misionara, a kasnije i kratko trogodišnje upravljanje župom Zemunik, uz pomoć subraće, ostavilo je traga kako u materijalnoj, tako i u duhovnoj obnovi župe. Iz dopisa koje je često upućivao na ime Nadbiskupskog ordinarijata uviđa se da je dobro razumijevao probleme mještana, proživljavao s njima njihove uspone i padove i s pastirskom ih mudrošću nastojao privesti vjeri i ozbiljnomu kršćanskom životu. Nije se bojao suprostaviti bezakonju i zagovarati crkvenu disciplinu ni u najosjetljivijim životnim pitanjima. O. Vincenzo Basile živio je za »katoličko poslanje«, kako je sâm nazivao pučke misije. Hrvatskomu je narodu darovao najljepše godine svoga života, a dio tih godina uložio je u pastoralnu djelatnost u župi Zemunik. Na koncu, možda ga najbolje opisuju riječi koje su o njemu zapisane u obavijesti o smrti u novinama *Sicilia Cattolica* No. 53.: »Bio je redovnik savršen u obdržavanju redovničkih pravila, u iskrenosti življenja, u poslušnosti svojim nadređenima. ... uvijek ponizan, uvijek isti, uvijek dobar.«

36 Matične knjige iz tog razdoblja čuvaju se u Hrvatskom Državnom Arhivu u Zagrebu.

*PRILOZI**Prilog 1.**Alla Sacra et Augusta I. R. Maestà Apostolica Ferdinando I. Imperatore in Praga*

L'umile scrivente Amministratore Parrocchiale della chiesa di Santa Caterina Vergine e Martire nel villaggio di Zemunico, Archidiocesi e Comune di Zara, volendo accrescere il divin culto in detta chiesa si propose di rinnocarne in pietra colle sue rimesse di marmo l'altar maggiore di legno già logoro e cadente; e di ordinare ad un Pittore di buona mano la nuova Pala rappresentante nella sommità la Sacra Famiglia, con S. Pietro apostolo e S. Caterina V(ergine). e M(artire). ai due lati. Lo scrivente medesimo conosceva bene di sobbarcarsi con ciò ad una forte spesa; pure confidando nella Divina Provvidenza e nel patrocinio di S. Giuseppe (a cui ha raccomandato quell'ardua impresa) che sarebbero stati ispirati de' pii Benefattori ad aiutarla con i loro generosi sussidii, si decise con confidenza di commettere agli artisti la costruzione del sud.º altare ed il quadro di sopra accennato. Da' 25. del prossimo venturo Novembre sarà tutto e messo a luogo, onde festeggiare solennemente quel di consecrato al titolare di d(etta) Chiesa, S(anta) Caterina V. e M.; e debbonsi avere pronti più di un migliaia di fiorini per pagare gli artisti per sudetti lavori comminionasi. Intanto per ora non si hanno che soli 400. fiorini. A potere perciò coprire tutta quella spesa l'umile scrivente insieme alla Fabbriceria si rivolge per meno di questa rispettabile Amministrazione Comunale di Zara alla ben nota a distintissima Carità e Beneficenza di Vrà. i. r. Maestà per ottenere qualche generoso soccorso. Si ha dallo scrivente ferma fiducia che la Vrà. Sacra ed Augusta i. r. Maestà Apostolica alle tante gemme, che ha finora incastato alla ricca e splendida Corona, che l'a' preparata in cielo, colle sue generose abblazioni alle povere chiese dell'Impero e massime a quelle poverissime della Dalmazia si degneràanche aggiungere questa col mandare alla povera Chiesa di Zemunico il bramato soccorso. Grasissimo perciò alla specialissima Carità di Vrà. Sacra Augusta Maestà Apostolica lo scrivente insieme alla Fabbriceria rendono a Vostra Sacra Maestà medesima i più distinti ringraziamenti, e si riserbano di fare della pubbliche e ferventi preghiere a pro di Vostra Augusta i. r. Maestà, e della Augusta Imperatrice Marianna, allorquan si aurà ricevuto il bramato soccorso.

Da Zemunico Comune di Zara
di 1. Settembre 1869

Vincenzo Basile, amministratore parrocchiale
Matteo Blažević
Matteo Pinčić Fabbricieri
Michele Šestan
Simeone Paleka

Prilog 2.

All' Augusta i. r. Maestà Apostolica L'Imperatore Francesco Giuseppe in Vienna per mezzo della Rispettaville Amministrazione Comunale di Zara

L'amministratore della Parrocchia di Zemunico implora un sussidio per erigere di nuovo 3. altari nella chiesa di Santa Caterina di detta Parrocchia

S. M. L'Imperatore degnarsi di mandare 300. fiorini a mezzo del Capitanato Distrettuale di Zara per sussidio dell'altare maggiore della chiesa di Santa Caterina in Zemunico. A 7. Settembre si fece la quietanza; e a 17. Settembre si cantò una messa solenne in detta chiesa per la salute di S. M. L'Imperatore.

Zemunico li 14. 7. 1869.

Sacerdote Vincenzo Basile
amministratore parrocchiale

Prilog 3.

Zemunico li 18. Giugno 1870.

Circolare spedita a' RR. Parochi e Curati di S. Cassiano — Bibigne — Gorizza — Scabergne — Polesnik — Murvizza — Malpaga — Smilčić

Molto Rev.° Signore!

In questa Parrocchia di Zemunico oltre alla Sacra di Santa Caterina V. e M., che cade a' 25. Novembre, solevasi sempre celebrare quella di S. Pietro Apostolo a' 29. di Giugno. Essendosi però in quest'anno eretto di nuovo in essa chiesa l'altar maggiore, e fatta venire da Roma la nuova Pala, ai due sudetti SS. con licenza dell'Eccellentissimo e Revmō. Ordinariato, si fece aggiungere nel nuovo quadro l'immagine del Patriarca S. Giuseppe Sposo purissimo di Maria Vergine; attenendo dalla S. Sede il privilegio di potersi guadagnare l'indulgenza plenaria da tutti i fedeli, che confessati e comunicati visitassero la detta chiesa parrocchiale di Zemunico ne' giorni de' sudetti tre Santi; cioè a' 19. Marzo nel Transito di S. Giuseppe; a' 29. Giugno per la solennità di S. Pietro apostolo; e ai 25. Novembre di festivo di S. Caterina V. e M.; titolare di essa chiesa. Viene pregato pertanto Esso Rev.° Sig. Parroco ad avvertire la sua devota popolazione della sudette tre Sacre perchè, volendo, intervenisse ne' tre di solenni nella detta Chiesa parrocchiale di Zemunico, onde partecipare del frutto della sacra indulgenza.

Soddisfatto di avere con ciò promosso il culto di tre sudetti Santi gloriosi, lo scrivente gli raccomanda caldamente allo sperimentato zelo di Esso m. r. Parroco perchè si cooperi efficacemente ad attenere quel satno scopo.

Vincenzo Basile amm. parr.

A Contribution to the Biography of Fr. Vincenzo Basile, S.J., Zemunik Parish Administrator (1868–1871)

Zdenko Dundović*

Summary

This article portrays the pastoral activity of the Jesuit, Vincenzo Basile at St. Katarina's (Virgin and Martyr) Parish in Zemunik from 1868 to 1871 based on research done into records in the Zemunik Parish Archives and also on Fr. Basile's personal correspondence. Details heretofore unpublished are now revealed which tell of his involvement in the suppression of blood revenge customs in the the Zemunik Parish area which had been entrusted to his care, but in the Archdiocese as well; also, he was consistent in defending the sacramentality of marriage ties because of frequent occurrences of concubinage in parishes of the Zadar Archdiocese during the second Austrian administration. Through the spiritual renewals in the form of popular missions, which Fr. Basile conducted even in the Zemunik parish, and the material renewal of the St. Katarina Parish Church, we can see in this article the relationship of the people to sacral space and spiritual life in general toward the end of the 19th century.

Key words: Vincenzo Basile, Zemunik, St. Katarina's Church, parish archives, popular missions, blood revenge customs, concubinage.

* Zdenko Dundović, Doctorand of Church History at the Catholic Faculty of Theology of the University of Zagreb. Address: Vlačka 38, p.p. 432, 10000 Zagreb, Croatia, E-mail: zdenko.dundovic@kbf.hr